

Art. 199. [Nadużycie zależności]

§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto doprowadza małoletniego do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, nadużywając zaufania lub udzielając mu korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy.

Przedmiot ochrony

Indywidualnym przedmiotem ochrony, w przypadku omawianego zakazu karnego, jest wolność seksualna, rozumiana jako wolność od określonych w tym zakazie metod wywierania nacisku kompulsywnego na przebieg procesów motywacyjnych i decyzję woli w zakresie wykonywania czynności seksualnych.

Obcowanie płciowe i inne czynności seksualne z małoletnimi są legalne, o ile małoletni powyżej 15 roku życia (poczytalny i nieznajdujący się w stanie bezradności) nie został do nich doprowadzony w sposób zakazany, tj. z użyciem przemocy, groźby bezprawnej, podstępem (art. 197 KK); przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia (art. 199 § 1 KK) albo przez nadużycie zaufania bądź udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy (art. 199 § 3 KK).

Sposoby doprowadzenia do czynności seksualnych wymienione w art. 199 § 3 KK są kryminalnie bezprawne wyłącznie w stosunku do osób małoletnich.

W odniesieniu do przedmiotu ochrony z art. 199 § 3 KK SN stwierdził: „Ratio legis tego przepisu nie jest ochrona klasycznie rozumianej wolności seksualnej, jako że jej naruszenie w wypadku osoby powyżej 15 lat (jeżeli nie wynika z niedozwolonych przez prawo metod i odbywa się za zgodą małoletniego) nie wchodzi w rachubę, lecz należy go szukać w nagannym sposobie doprowadzenia małoletniego do obcowania płciowego bądź innych czynności seksualnych. Przy takim zakreśleniu przedmiotu ochrony nie może budzić wątpliwości, że w art. 199 § 3 KK penalizowane jest jedynie doprowadzenie (przy zastosowaniu przewidzianych w tym przepisie metod) małoletniego do czynności seksualnych, natomiast poza zakresem penalizacji pozostaje i jest legalne obcowanie płciowe i inne czynności seksualne z małoletnim powyżej 15 roku życia, jeżeli dojdzie do tego np. z inicjatywy małoletniego oraz o ile taki małoletni (poczytalny i nieznajdujący się w stanie bezradności) nie został do nich doprowadzony w sposób zakazany, tj. z użyciem przemocy, groźby bezprawnej, podstępem (art. 197 KK), poprzez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia (art. 199 § 2 KK) albo poprzez nadużycie zaufania bądź udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy (art. 199 § 3 KK)” (post. SN z 2.6.2010 r., V KK 369/09, Legalis.).

Strona przedmiotowa

Stosunek zależności może wynikać ze stosunków rodzinnych oraz tych wszystkich, które przewidują pewien element władztwa, z jednej strony, i podporządkowania lub zależności z drugiej.

Odnosząc się do stosunków rodzinnych, SN stwierdził: „Sam fakt podejmowania określonych zachowań, nawet jeżeli dotyczy to własnych dzieci, nie jest (...) równoznaczny z nadużyciem stosunku zależności, który niewątpliwie pomiędzy rodzicem i dzieckiem istnieje. Dla karalności tego typu działania niezbędne jest jeszcze, aby sprawca nadużył zależności albo wykorzystał krytyczne położenie, w jakim znajduje się ofiara, a to (fakt nadużycia) z samego charakteru relacji między rodzicem i dzieckiem wcale nie wynika” (wyr. z 4.3.2009 r., III KK 348/08, Legalis).

O doprowadzeniu, o którym mowa w art. 199 § 3 KK, można mówić jedynie wtedy, gdy zachowanie sprawcy, odpowiadające znamionom określonym w tym przepisie (nadużycie zaufania lub udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy), było wyłącznym powodem, dla którego małoletni powyżej 15. roku życia wyraził zgodę na obcowanie płciowe lub na poddanie się innej czynności seksualnej albo na wykonanie takiej czynności.

Pomimo użycia w art. 199 § 3 KK znamienia małoletni, który oznacza osoby poniżej 18 roku życia, rzeczywisty obszar penalizacji dotyczy wyłącznie osób między 15 a 18 rokiem życia ponieważ w tych przypadkach, w których chodzi o małoletnich poniżej 15 roku życia wystarczającą ochronę zapewnia art. 200 § 1 KK (zawierający znacznie surowsze zagrożenie karne oraz penalizujący bez żadnego wyjątku te wszystkie zachowania, o których mowa w art. 199 § 3 w stosunku do małoletnich poniżej 15 roku życia).

Podmiot

Sprawcą może być tylko ten, kto pozostaje z pokrzywdzonym w określonym stosunku zależności (trwałym lub chwilowym, prawnym lub faktycznym). W pozostałych przypadkach, tych dotyczących wykorzystania krytycznego położenia pokrzywdzonego, sprawcą może być każdy.

Reakcja karna i tryb ścigania

Sprawca, którego zachowanie wypełnia znamiona art. 199 § 1 KK, podlega karze pozbawienia wolności od miesiąca do 3 lat.

Jeżeli sprawca czynu art. 199 § 1 KK wielokrotnie nadużywa stosunku zależności lub wykorzystuje krytyczne położenie ofiary celem osiągnięcia gratyfikacji seksualnej, możliwe jest nadzwyczajne obostrzenie kary i wymierzenie jej w wymiarze do 4 lat i 6 miesięcy (ciąg przestępstw – art. 91 § 1 KK).

Ze względu na górną granicę zagrożenia czynu z art. 199 § 1 KK możliwe jest zastosowanie do niego art. 58 § 3 KK i orzeczenie zamiast kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności do lat 2 albo grzywny, zwłaszcza wtedy, gdyby równocześnie orzeczony został jeden ze środków karnych.

Na podstawie art. 59 § 1 KK, w przypadku gdy społeczna szkodliwość konkretnego czynu nie byłaby znaczna, istnieje możliwość odstąpienia od wymierzenia kary przy równoczesnym, obligatoryjnym orzeczeniu środka karnego.

Typ kwalifikowany z art. 199 § 2 KK jest zagrożony karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, identycznie jak przestępstwo uwiedzenia małoletniego z art. 199 § 3 KK.

Kara nadzwyczajnie złagodzona za czyn art. 199 § 1 KK to kara pozbawienia wolności w granicach od miesiąca do 2 lat i 11 miesięcy, kara ograniczenia wolności albo grzywny. Za czyn z art. 199 § 2 i 3 KK można orzec karę nadzwyczajnie złagodzoną w granicach od miesiąca do 4 lat i 11 miesięcy, ograniczenie wolności albo grzywnę.

Biorąc pod uwagę brzmienie art. 66 § 2 KK, możliwe jest też warunkowe umorzenie postępowania karnego w przypadku czynu z art. 199 § 1 KK. Warunkowe umorzenie w przypadku art. 199 § 2 i 3 KK, biorąc pod uwagę treść art. 66 § 3 KK byłoby możliwe przy spełnieniu określonych tam przesłanek.

Jeżeli orzeczona zostanie kara pozbawienia wolności to jej wykonanie może być zawieszona, o ile kara nie przekracza 2 lat pozbawienia wolności.

Pomimo sformułowanych wyżej uwag dotyczących przedmiotu ochrony czynu z art. 199 § 3 KK, wobec sprawcy czynu z art. 199 § 2, a nawet 3 KK może być orzeczony środek karny w postaci zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi, na zawsze, na podstawie art. 41 § 1a, jeżeli wymierzona została kara pozbawienia wolności. Na podstawie art. 41a § 1 KK może być orzeczony obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób, zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu lub nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Obligatoryjne orzeczenie tego środka karnego następuje w razie skazania sprawcy czynu z art. 199 § 2 lub 3 KK na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. W przypadku skazania na taką karę, o ile pokrzywdzony małoletni nie ukończył 15 roku życia, zgodnie z art. 106a KK skazanie nie podlega zatarciu.

Jeżeli wobec sprawcy czynu z art. 199 § 1–3 KK zostanie orzeczona kara pozbawienia wolności w wymiarze nie niższym od 3 lat i czyn został popełniony w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, wówczas istnieje możliwość zastosowania środka karnego w postaci pozbawienia praw publicznych (zob. art. 40 § 2 KK).

Przestępstwo z art. 199 § 1 KK ścigane jest na wniosek pokrzywdzonego.
Ściganie przestępstw z art. 199 § 2 i 3 KK odbywa się z oskarżenia publicznego.

Źródło: Komentarz do wybranych przepisów kodeksu karnego, *red. prof. dr hab. Jarosław Warylewski*, Rok wydania: 2012, Wydawnictwo: C.H.Beck, Wydanie: 1